

Deksida Delić: Uloga i značaj školske biblioteke

Tema ovog rada je *Školska biblioteka – uloga i značaj*. U radu će biti predstavljena školska biblioteka kao jedan zaseban, ali nikako sporedan ili manje važan segment škole.

Školskom bibliotekom kao i cjelokupnom školskom djelatnošću koriste se svi učenici i nastavnici škole besplatno. Posudba bibliotečkog materijala vrši se prema pravilniku o korištenju biblioteke koji obavezno donosi svaka biblioteka.

Učenika treba osposobiti, vježbati i navikavati da se kritički odnosi prema pročitanoj knjizi. A upravo je kultura čitanja u 21. vijeku predmet mnogih rasprava. Ekspanzivnim razvojem nauke i pojavom novih medija, knjiga u današnjoj kulturi ima drugačiju funkciju od one koju je imala polovinom 19. vijeka.

Čitanje je stvar opće kulture i većina učenika na čitanje knjiga gleda kao na jedan od načina usvajanja znanja. Čitati znači otkrivati, istraživati i pronalaziti informacije. Knjige su čuvari kontinuiteta u saznanju. Imaju ulogu voditelja koji mudrošću i tišinom uvode u nova saznanja. Borhes je često govorio o vječnom kruženju knjiga u biblioteci, o onoj nevidljivoj niti koja povezuje i upućuje jednu knjigu na drugu, stvarajući tako cijeli koloplet različitih odnosa. A svaki čovjek koji je jednom zakoračio u taj svijet, stvarao je i stvara specifične lične odnose sa knjigama i samim pojmom biblioteke kao toposa. Jer, svako ko zakorači u svijet biblioteke stvara svoj niz i svoje veze, sve drugo je pitanje prirode jednog tako čarobnog i nepredvidivog svijeta. Jedan od načina bogaćenja rječnika je, svakako, i čitanje školske lektire. Čitajući lektiru učenici razvijaju i svoje jezičke sposobnosti, njeguju svoju kulturnu baštinu i tradiciju. U savremenom svijetu čitanje je vještina koja je prijeko potrebna za opstanak, a posljedica je kulturnog razvoja čovječanstva. Knjige predstavljaju mikromodele cjelokupne kulture, jer su u njima zabilježena sva moguća ljudska dostignuća. Zbog toga nas svaka pročitana knjiga uvijek čini bogatijima.

Školske biblioteke postoje otkako postoje i škole. U prošlosti su imale veliki utjecaj na prosvjećivanje naroda jer su u mnogim mjestima upravo one bile jedine biblioteke. Takve su biblioteke osiguravale knjižni fond ne samo polaznicima škole, već i svim građanima određenog kraja. Važan dio odgojno-obrazovnog procesa u školi zasigurno je školska biblioteka. Školska je biblioteka organizirana zbirka knjižne i neknjižne građe koja kroz djelatnost bibliotekarskog osoblja nabavlja, obrađuje, čuva i daje na upotrebu građu radi zadovoljavanja obrazovnih, kulturnih, informacijskih i stručnih potreba svojih korisnika. Ona je sastavni dio škole i svega onoga što se u odgojno-obrazovnom procesu događa. U današnje vrijeme postoji svijest o tome da nema dobrog obrazovanja bez dobre biblioteke. Školska je biblioteka središte svih školskih, odgojno-obrazovnih, javnih i kulturnih zbivanja te stvaralačkih mogućnosti, uvijek otvorena i prema širem okruženju, a ne samo za njene korisnike. Ona podrazumijeva partnerski odnos između učenika, nastavnika i bibliotekara. Naprimjer, školska biblioteka kao partner u nastavi pruža podršku nastavnicima i cjelokupnom obrazovnom sistemu.

U razvoju savremene škole biblioteka postaje sve važniji činitelj u modernizaciji nastave. Kako se tehnološka dostignuća i uvjeti rada konstantno mijenjaju, tako i školska biblioteka mora biti otvorena za promjene. Ona mora ići u korak s vremenom, stalno se razvijati i unapređivati te iskorištavati prednosti modernog doba. Školske biblioteke su jedinice obrazovne ustanove koje nude potrebne knjige i izvore učesnicima obrazovnog procesa. Školska biblioteka postaje mjesto informativne, obrazovno-odgojne i kulturne djelatnosti svake škole.

Ona postaje izvor za stvaralaštvo i učenika i nastavnika, mjesto učenja i poučavanja svakoga ko pokaže zanimanje za nju. Istovremeno, ona je namijenjena učenicima, nastavnom osoblju i roditeljima, izvor je informacija i znanja, svojevrsna dopuna nastavnim sadržajima i izvannastavnim aktivnostima škole. Školska biblioteka predstavlja mjesto okupljanja i mjesto provođenja slobodnog vremena, pružajući informacije i spoznaje koje su nužne za uspješno sudjelovanje u savremenom društvu, zasnovanom na informacijama i znanju. Ona razvija stvaralačko mišljenje i kritičko razmišljanje učenika, potiče i razvija ljubav prema knjizi i čitanju i otklanja negativne predodžbe i predrasude koje se u zadnje vrijeme vežu općenito za knjigu.

Školska biblioteka bitno učestvuje u edukaciji učenika. Ona je i informacijski centar gdje korisnici mogu naći traženu informaciju, ali i tražiti preporuku bibliotekara u budućem pretraživanju informacija. Kao mjesto okupljanja i provođenja slobodnog vremena, osigurava pristup sadržajima koji će učenike potaknuti na stvaranje različitih ideja korisnih u procesu učenja, samostalno pristupanje istraživačkom radu, vrednovanje i pravilan odabir materijala. Redovnim dolaskom, učenici se privikavaju na prostor biblioteke i njenu atmosferu, razvijaju komunikacijske, informacijske, pretraživačke sposobnosti, a posebna pažnja posvećuje se i stvaranju aktivnog čitatelja koja uključuje i vannastavno čitanje, estetski doživljaj i usmjeravanje ka kulturnim vrijednostima. Također, učenici upoznaju izvore informacija, a samim tim saznaju i za usluge drugih biblioteka (osim svoje školske), spoznaju da je knjiga stalni izvor raznovrsnih znanja, kao i to da bibliotečki materijal nije isključivo tekst već da može biti prikazan i kroz audio-vizuelna sredstva, crteže, mape i sl. Pored toga usvajaju pojmove autora, djela, časopisa, citata, citiranja, bilješki i razvijaju poštovanje prema radu autora. Uče pisati kraće književne tekstove po svom izboru, upoznaju se sa književnim žanrovima, ovladavaju vještinom lijepog izražavanja. Upoznaju referentnu zbirku (leksikone, enciklopedije, atlase, rječnike i sl.) i počinju je koristiti. Također, redovnim dolaskom u biblioteku, upoznaju se sa raspoloživim knjižnim fondom, novitetima i novostima, ali i stiču naviku preuzimanja odgovornosti za posuđeni i korišteni materijal. Školska biblioteka pruža obavijesti i spoznaje bitne za uspješno uključivanje u savremeno društvo koje se temelji na znanju i informaciji. Školska biblioteka opskrbljuje učenike vještinama za cjeloživotno učenje, razvija njihovu maštu i osposobljava ih za život slobodnih, sposobnih, svestranih i odgovornih građana.

Uloga školske biblioteke definisana je Nastavnim planom i programom. Uslove rada, neophodnu opremu i prostor definišu propisi iz oblasti obrazovanja i propisi iz oblasti bibliotekarstva. Cilj medijskog centra školske biblioteke je da obezbijedi da svi članovi školske zajednice imaju jednak pristup knjigama i čitanju, informacijama i informacionoj tehnologiji. Medijski centar školske biblioteke koristi sve vrste medija. Školske biblioteke se razlikuju od javnih biblioteka, jer služe kao laboratorije orijentisane na učenike koje podržavaju, proširuju i individualizuju školski program. Školska biblioteka služi kao centar i agencija za koordinaciju za sav materijal koji se koristi u školi. Školska biblioteka daje potporu učenju, nudi knjige i izvore informacija koji omogućavaju svim članovima škole da razvijaju kritičko mišljenje, te da postanu stvarni korisnici obavijesti i informacija u svim oblicima i medijima. Školska biblioteka se povezuje sa drugim bibliotekama i obavijesnim mrežama, poštujući načela UNESCO-vog Manifesta za školske biblioteke. Zadaci školske biblioteke su: promocija i unapređivanje svih oblika odgojno-obrazovnog procesa, stvaranje uslova za učenje, mogućnost prilagođavanja prema različitim oblicima učenja i očekivanjima učesnika u procesu učenja, pomoć učenicima u učenju, podsticanje istraživačkog duha i ličnog prosuđivanja, podsticanje vaspitanja za demokratiju, razvijanje svijesti o vrijednostima nacionalne kulture, posebno jezika, umjetnosti i nauke te vrijednosti multikulturalnosti, stvaranje uslova za interdisciplinarni pristup nastavi. Odgojno-obrazovni zadatak školske biblioteke se ostvaruje dvojako: u direktnom kontaktu s učenicima i nastavnicima, te u pripremama nastavnih sati koji će se u saradnji sa predmetnim učiteljem održati u školskoj biblioteci, koja tada preuzima ulogu izvora znanja i prostora za učenje.

Osnovni put kojim ide školska biblioteka je put razvoja, širenja funkcije i bogaćenja djelatnosti, koje donosi novi odgojno-obrazovni proces, kako u bh. društvu, tako i u svjetskim okvirima. Informacijsko opismenjavanje učenika osposobljava ih za traženje, analiziranje, sintezu i upotrebu dobijenih informacija. Ovakav način rada razvija kognitivnu strategiju istraživanja na svim nivoima i u svim područjima. Rad se može organizovati u školskoj biblioteci, u razredu ili uputiti učenike na druga informacijska središta, kao što su gradske biblioteke, muzeji i arhivi, koji sadrže specijalizovane zbirke podataka. U težnji prema evropskim standardima i socijalnom okruženju kada će sadašnji i budući učenici morati djelovati u timu, pojavljuje se saradničko učenje kao savremeni oblik rada koji promovise i provodi školska biblioteka. To je takav vid učenja u kojem učenici rade zajedno, u paru ili u grupi. Na taj način učenici zajedno rješavaju probleme, uzajamno nadograđuju svoja saznanja stvarajući tako nova inovativna rješenja. Upravo je školska biblioteka pogodno mjesto za provođenje saradničkog učenja, jer se tu razvija pozitivna međuzavisnost učenika te njihova pojedinačna odgovornost. U školskoj biblioteci nastavni čas nije vremenski ograničen, biblioteka je „spremište“ mnogo knjiga i druge građe te kao takva stvara podsticajnu atmosferu za rad u grupi. U tom prostoru se podstiče dijalog među učenicima, uvažava se svaki učenik i njegove sposobnosti, ne „dijele“ se ocjene, a informacije postaju vodiči u mišljenju, umjesto njegov krajnji rezultat. Školska biblioteka mora osigurati učenicima pristup izvorima znanja koji će ih podstaći na različite ideje u procesu iskustvenog učenja i omogućiti im sticanje stvaralačkog iskustva pri upotrebi i kreiranju informacija. Školske biblioteke po namjeni, korisnicima i knjižnom fondu predstavljaju posebnu vrstu biblioteka. To su biblioteke zatvorenog tipa koje služe potrebama učenika i nastavnog osoblja unutar škole, samo u rijetkim slučajevima one preuzimaju i ulogu javne biblioteke u mjestima gdje inače nema javnih biblioteka. Kao interne biblioteke one su sastavni dio škole, ali su isto tako i sastavni dio bibliotečke službe čitave zemlje i užeg područja.

Biblioteke su danas svojim službama i uslugama, novom tehnologijom i novim oblicima komuniciranja unijele među ljude promjene na svim društvenim nivoima. Danas se na biblioteke gleda kao na komunikacioni protok društva, to jest protok informacija korištenjem računarske tehnologije. Savremena školska biblioteka danas se ugrađuje u sistem biblioteka koji se sastoji od komunikacione, računarske, informacione i ljudske mreže. To podrazumijeva sljedeće:

- dostupnost podataka o svojoj bibliotečkoj građi svim korisnicima,
- pristup svim relevantnim informacijama,
- njegovanje specifičnih odgojno-obrazovnih i komunikacionih potreba učenika i učitelja na nacionalnom, zavičajnom, lokalnom i ličnom nivou.

Ciljevi školske biblioteke

Školska biblioteka je sastavni dio obrazovnog procesa. Srž njenog djelovanja čine sljedeći ciljevi bitni za razvijanje pismenosti, poučavanja, učenja, odgoja i kulture, koji su ujedno i temeljne službe školske biblioteke: podržavanje obrazovnih ciljeva onako kako su zacrtani u Nastavnom planu i programu škole i njenim zadaćama, razvijanje navike korištenja biblioteke kroz cijeli život, potičući kod djece naviku i užitak u čitanju i učenju, pružanje mogućnosti za stvaralačko iskustvo u upotrebi i kreiranju informacija za poticanje učenja razumijevanja, mašte i užitka, poticanje svih učenika na usvajanje vještine procjene i upotrebe informacija, bez obzira na sve oblike komuniciranja unutar društva, osiguravanje pristupa lokalnim, regionalnim, nacionalnim i globalnim izvorima i mogućnostima, koji učenicima omogućavaju doticaj sa različitim idejama, iskustvima i stavovima, organiziranje aktivnosti koje potiču kulturnu i društvenu svijest i osjetljivost, saradnja sa učenicima, učiteljima/nastavnicima,

administracijom i roditeljima u postizanju zadaća škole, isticanje načela da su sloboda mišljenja i pristup informacijama preduvjeti za uspješno i odgovorno sudjelovanje u građanskom demokratskom društvu te promicanje čitanja, izvora i službi školske biblioteke u školi i izvan nje.

Misija školske biblioteke ogleda se u njezinoj definiciji i zadaćama. Ona prikuplja, obrađuje i stavlja u funkciju sve izvore znanja (od knjige do internet informacije) uz pomoć savremene tehnologije te postaje informacijsko i nastavno središte škole. Školska biblioteka je ogledalo škole. Ona je opipljivi izraz školske etike i njezinih vrijednosti u moralnim i društvenim pitanjima, brizi, obrazovnim ciljevima i stavovima te njezin prozor u svijet, jer dobre školske biblioteke osnažuju svoje učenike. U biblioteci učenik može učiti samostalno i stvaralački te kritički i samokritički vrednovati postignuća u učenju. Dolasci učenika tako mogu biti organizirani i po slobodnom izboru, skupni i pojedinačni. Od ključne je važnosti da školska biblioteka potiče razvoj učenikove samostalnosti, njegov istraživački i stvaralački duh, samopouzdanje i stvaranje pozitivne slike o sebi uopće. To mu omogućuje davanjem različitih informacija na korištenje kojima dolaze do znanja. Znanje stečeno u školskoj biblioteci osnova je budućeg razvoja. Školska biblioteka pruža informacije i razvija pismenost, ona je sudionik u obrazovanju i razvoju društvenog i kulturnog života. Zakonom o školstvu i pedagoškim standardima za osnovnu školu predviđa se da svaka osnovna škola mora imati biblioteku. Određen je i najniži broj knjiga koji mora imati biblioteka da bi zaslužila taj naziv, a to je 2.500 knjiga.

S ciljem prikupljanja (i davanja na korištenje) što kvalitetnijih informacija, biblioteka gradi svoj fond. On prije svega mora biti funkcionalan te prilagođen nastavnom programu i potrebama učenika. Biblioteke bi trebale imati bitnu ulogu u modernizaciji nastave i inteziviranju učenja. Kako bi tu zadaću ostvarile, one svoj rad trebaju organizirati prema propisanim standardima uz stalnu težnju napredovanja i nadilaženja propisanih uvjeta o prostoru i uređenju školskih biblioteka. Ali, iako vanjski činitelji govore mnogo o školskoj biblioteci, istinski joj život mogu udahnuti samo ljudi. U prostoru biblioteke održavaju se nastavni satovi, satovi pričanja priča, usmeni prikazi djela, rad literarne, novinarske, dramske ili neke druge grupe, rad grupe mladih bibliotekara (učenici-bibliotekari), sastanci s roditeljima i drugo.

Blažeković i Furlan navode tri temeljna zadatka školske biblioteke, a to su:

- 1) na najrazličitije načine stvarati kod učenika trajne navike da sami traže knjigu, da se znaju služiti njome, ali i cjelokupnim knjižničkim fondom, da nauče u knjizi tražiti savjetnika i učitelja za svoje lične i opće probleme;
- 2) pomoći učenicima da postanu samostalne i slobodne ličnosti;
- 3) omogućiti nastavnicima upotpunjavanje njihova znanja iz pedagogije i savremene nastave uopće, redovito praćenje najnovijih dostignuća iz pojedinih nastavnih predmeta, primjenu različitih nastavnih metoda i unapređivanje njihovog stručnog i naučnog rada.

Iz svega opisanog može se uočiti kako se školska biblioteka više ne može promatrati isključivo kao mjesto posudbe knjiga i pružanja informacija, već s obzirom na razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije dolazi sve više do izražaja njezina odgojno-obrazovna uloga. Današnja biblioteka podrazumijeva stalni razvoj i unapređenje kako bi bila u korak s modernim dobom. Djelatnost školske biblioteke ostvaruje se kao sljedeće:

- neposredna vaspitno-obrazovna djelatnost,
- stručna bibliotečka djelatnost,
- kulturna i javna djelatnost.

U procesu njihovog obrazovanja i sticanja osnovnog, najvažnijeg, početnog znanja, biblioteka ima značajnu ulogu utoliko što u njoj učenici pronalaze smjernice za učenje kroz cijeli život. Tu učenici razvijaju maštu, utemeljuju svoje čitalačke navike i dolaze do različitih spoznaja.

Zaključak

U skladu s promjenama u sistemu osnovnog i srednjeg obrazovanja i zahtjevima savremenog informacijskog društva, školska biblioteka postaje središte škole, središte učenja, gdje se primjenjuju savremene metode rada u nastavi i gdje učenici stiču vještine za učenje. U savremenoj školskoj biblioteci trebalo bi da se promovira i prakticira timski rad nastavnika, učenika i bibliotekara, istraživački projekti, poticanje pismenosti i cjeloživotnog učenja, te razvoj kulture čitanja. Kako bi školska biblioteka ispunila zadatke i zahtjeve koje pred nju stavljaju zahtjevi osavremenjavanja obrazovnih sistema, neophodna je planirana i sistemska saradnja između bibliotekara, nastavnika i roditelja. Planiranom i učinkovitom saradnjom postiže se zajednički cilj, a to je uspjeh učenika.

Redovnim posjetama biblioteci, učenici se navikavaju na njen prostor i atmosferu, usvajaju pravila korištenja bibliotečke građe i opreme, razvijaju komunikacijske i informacijske sposobnosti, stiču čitalačke navike, te postaju aktivni korisnici bibliotečkih sadržaja. Kultura čitanja razvija se od najranijeg uzrasta. Pozajmljivanjem knjiga djetetu od najranijeg uzrasta dajemo mogućnost odlučivanja, pristup informacijama, a tako ono otkriva i procese procjene. Da bi društvo u cjelini napredovalo, potrebno je da ga čine ljudi koji imaju stav, sposobni da kritički razmišljaju i rasuđuju. A da bi se formirali takvi ljudi, potrebno im je znanje, mnogo učenja, čitanja i razmišljanja. Zato je neophodno da djeca što ranije shvate da knjigu i čitanje ne doživljavaju kao prinudu ili razbibrigu, već kao sredstvo pomoću kojeg postaju bolji, mudriji, humaniji i kreativniji ljudi. Odgovornost za razvoj čitalačke kulture kod djece dijele roditelji, nastavnici, bibliotekari. Zbog svoje prvenstveno obrazovne, ali i pedagoško-didaktičke i kulturne funkcije, biblioteke su ne samo izuzetna pomoć edukacijskim ciljevima škole, nego i značajan segment bibliotečko-informacijskog sistema jednog područja.

Literatura:

1. Kodrić Zaimović, Lejla. *Visokoškolske biblioteke – partner u realizaciji Bolonjskog procesa i ulasku u društvo znanja*, Sarajevo, 2018.
- 2.
3. Lovrinčević, Jasmina; Kovačević, Dinka; Lasić-Lazić, Jadranka; Zorica Banek, Mihaela. *Znanjem do znanja: Prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2005.
4. Tošić-Grlač, Sonja. *Suradničko učenje u školskoj knjižnici: Zrno:časopis za obitelj, vrtić i školu*, br. 80-81, 2008.
5. Kovačević, D. *Školska knjižnica i školski knjižničar u odgoju i obrazovanju*, Zagreb, 2011.
6. Čeliković, Senad. *Posao školskog bibliotekara – ljepota poziva i profesionalni zadaci*, *Naša škola*, br. 69, 2014.